

Александар М. Новаковић¹

Универзитет у Нишу

Филозофски факултет

Департман за србистику

<https://orcid.org/0000-0002-7620-5964>

ОНЛАЈН-НАСТАВА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА: ИСКУСТВА, ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ

Рад се бави сагледавањем мишљења предавача о онлајн-настави српског као страног језика са циљем стварања јасније слике о њеним основним карактеристикама и могућностима даљег развоја. Истраживање је спроведено током августа 2025. године, а узорак је обухватио 50 предавача из различитих институција у земљи и иностранству. У истраживању је коришћена дескриптивна метода са техником анкетирања. Резултати показују разнолика искуства наставника, која се крећу од ентузијастичне подршке дигиталном моделу до изражених тешкоћа у адаптацији на дигитално окружење. Као највеће предности онлајн-наставе истакнути су флексибилност, доступност и могућност индивидуализованог приступа, док су најчешће препреке техничке природе, смањена интеракција и недовољна институционална подршка. Посебну вредност рада представљају детаљна запажања предавача о: платформама за реализацију наставе, организацији часа, дигиталним ресурсима и перспективама даљег унапређења овог облика наставе. Резултати указују на потребу за систематским обучавањем предавача, развојем специјализованих дигиталних материјала и јаснијим институционалним оквиром за подршку онлајн-настави српског као страног језика.

Кључне речи: српски као страни језик, онлајн-настава, образовна технологија, дигиталне платформе, изазови у настави

Увод

Савремено доба, обележено динамичним развојем дигиталних технологија, донело је суштинске промене у свим сегментима образовања, укључујући и наставу српског као страног језика. Развој интернета од краја XX века до данас омогућио је нове облике комуникације, учења и наставне интеракције, чиме је класична учионица добила своју виртуелну алтернативу. Интернет је у том контексту постао не само техничка подршка наставном процесу већ и самосталан простор реализације наставе, при чему је замагљена граница између формалног и неформалног образовања, између институционалног и самосталног рада. За предаваче српског као страног језика интернет је отворио могућност непосредног и лако остваривог контакта са полазницима широм света, укључујући и оне којима је, због географске, финансијске или институционалне удаљености, овај облик образовања раније био недоступан. Ипак, нова реалност подразумева и нову врсту одговорности: припрема и реализација наставе у онлајн-формату захтевају високу дигиталну писменост, познавање

¹ aleksandar.novakovic@filfak.ni.ac.rs

различитих платформи и алата, способност брзе адаптације на техничке и педагошке изазове, као и свест о специфичностима комуникације у виртуелном окружењу. Онлајн-настава тако постаје више од просто „пренете” учионичке наставе – она подразумева сасвим другачије облике интеракције, мотивације, процене и педагошке динамике. Управо ова трансформација наставе, условљена дигиталним окружењем, постала је предмет интересовања бројних аутора који су, у оквиру методике наставе српског као страног језика, почели да сагледавају могућности, домете и ограничења наставе посредоване интернетом.

Једно од првих истраживања о примени интернета у настави српског као страног језика реализовала је Драгана Вељковић Станковић (сада већ) давне 2007. године, у коме је интернет виђен као „добродошла подршка” постојећим наставним средствима ради унапређења квалитета наставе кроз увећање интерактивности и коришћење аудио и видео записа. Недуго затим, Љиљана Суботић и Јасмина Дражић у раду „Информатичко-програмска решења за конципирање онлајн курса српског језика” (2011) указују на могућности платформе *Мудл* у креирању првих онлајн-курсева српског језика за странце. У вези са тим, Љиљана Суботић и Исидора Бјелаковић у чланку „*Hook up! – илајџформа за учење страних језика*” сагледавају начине израде онлајн-курсева и тестова, коришћења форума и причаоница, односно израде и провере писмених задатака. Препознајући интернет као ресурс за израду наставних материјала, Александар Новаковић у раду „Изазови времена пред уџбеничким комплетом за учење српског језика – компаративни приступ мобилним апликацијама за учење енглеског језика” (2018) пореди апликације за учење српског као страног са апликацијама за учење енглеског језика као страног, констатујући да постоји још много простора на српском говорном тлу за њихово унапређење. Исти аутор најпре у докторској дисертацији „Полифункционалност уџбеничког комплета у настави српског као страног језика” (2021), а затим у раду „Онлајн-ресурси у настави српског као страног језика” (2024) указује на промене које су се у кратком временском раздобљу десиле у наставној пракси српског као страног језика, односно на чињеницу да се од скромних интернет-извора за свега неколико година дошло до бројних рачунарских и мобилних апликација за учење српског као страног језика и прегршт наставних материјала доступних на интернету у електронском облику. О могућностима примене интернета посебно је писала Милица Миљковић у раду „Српски онлајн – нове могућности за ученике и наставнике” (2020), издвајајући начине организације и реализације онлајн-подучавања у свету и у Србији”. У вези са тим, Милица Маринковић у раду „Савремене технологије и онлајн лекторат у настави српског језика” (2023) детаљно описује начин извођења наставе на Универзитету у Торину посредством онлајн-платформи. Пратећи развој савремених информационо-комуникационих технологија, Наташа Спасић у раду „Предности и недостаци вештачке интелигенције у настави (српског као) страног језика” (2024) указује на неопходност коришћења система вештачке интелигенције у циљу повећања ефикасности подучавања и учења.

Методолошке поставке истраживања

Предмет и циљ истраживања

Развој савремених информационо-комуникационих технологија утицао је и на промену начина извођења наставе српског као страног језика. Док су током друге половине XX века течајеви реализовани „у институтима, на факултетима, у центрима за учење страних језика, на народним и радничким универзитетима” (Дешић 1990: 234) и „сасвим малим приватним школама” (Дешић 2003: 66), својеврсна револуција у технолошком свету током прве две и по деценије XXI века допринела је измештању наставних активности из конвенционалних учионица у виртуелне сале. Предавачи српског као страног језика, без обзира да ли радили под окриљем институције или у самосталној режији, принуђени су да своје часове планирају, организују и реализују посредством интернета. Александар Новаковић (2024: 866) бележи да се онлајн-настава изводи или помоћу електронских интерактивних платформи (какве су *Zoom*, *Google Meet*, *MS Teams* и сл.) или путем онлајн-система за учење (*Preply*, *iTalki*, *AmazingTalker* и др.). Иако одвијање наставе путем интернета има многобројне предности у погледу доступности, непостојања временских и/или просторних ограничења, интерактивности, припрема и реализација (само) једног часа захтева потпуну наставникову посвећеност и поседовање одговарајућег нивоа дигиталних компетенција. Иако смо показали да се већи број аутора бавио наставом српског као страног језика на интернету, преглед трију библиографија радова из методике наставе српског као страног језика – Крајишник 1992, Николић 2020, Новаковић 2023 – показао нам је да се истраживачи нису посебно бавили мишљењем предавача о њеној функционалности. Стога је предмет овога рада сагледавање мишљења предавача о онлајн-настави српског као страног језика, са циљем стварања јасније слике о њеним основним карактеристикама и могућностима даљег развоја.

Задаци истраживања

На основу изложеног предмета и циља истраживања издвојили смо следеће истраживачке задатке:

1. Испитати начине организовања и реализовања онлајн-наставе српског као страног језика – од техничких платформи и алата до структурисања наставних садржаја и активности.
2. Утврдити предности и изазове са којима се предавачи сусрећу у онлајн-настави, како у техничко-педагошком, тако и у организационом и психолошком смислу.
3. Истражити ставове и искуства предавача о функционалности онлајн-наставе, посебно у погледу остваривања наставних циљева и мотивације полазника.
4. Сагледати у којој мери и на који начин институционални и самостални облици рада утичу на квалитет онлајн-наставе.
5. Идентификовати могућности за унапређење онлајн-наставе српског као страног језика, на основу сугестија и препорука испитаних предавача.

Методе, технике, инструменти и узорак истраживања

У реализацији истраживања користили смо дескриптивну методу са техником анкетирања. Као истраживачки инструмент коришћен је специјално дизајнирани упитник (скр. ONSKSJ – *О онлајн-настава српског као страног језика*).² Инструмент је садржао укупно 31 питање, и то: 17 питања отвореног типа, односно 14 питања затвореног типа. У анализи добијених резултата (с обзиром на независне варијабле истраживања) користили смо следеће параметре: фреквенцију (f) и проценат (%). Сви прикупљени подаци квантитативно анализирани употребом софтвера *MS Excel 2021* и дескриптивно објашњени. Узорак истраживања представљали су одговори педесеторо предавача, којима смо упитник доставили путем имејла. Истраживање је реализовано почетком августа 2025. године.

Онлајн-настава српског као страног језика из угла предавача

Истраживање је спроведено с циљем да се прикупе увиди и искуства предавача српског као страног језика у контексту онлајн-наставе, као и да се идентификују најзначајнији изазови, предности и могућности за њено унапређење. Укупно је учествовало 50 испитаника – 35 особа женског пола и 15 особа мушког пола, што је омогућило разноврсност перспектива и богату основу за анализу. Узорак је хетероген и обухвата предаваче различитих профила, старосних и професионалних карактеристика, који предају у различитим типовима образовних установа, али и у оквиру приватне наставне праксе. Њихова сведочења пружају драгоцен увид у актуелно стање наставе српског као страног језика у дигиталном окружењу, као и у потенцијале које овај вид наставе има у будућности. У погледу стручне спреме сви испитаници имају завршен факултет, и то: основне академске студије србистике – 13 испитаника (26%), мастер академске студије србистике – 28 испитаника (56%), докторске академске студије србистике / филолошких наука – 5 испитаника (10%), односно мастер академске студије страних језика – 4 испитаника (8%). Предавачи страних језика јесу мастер професори енглеског (2), руског (1) и француског (1) језика. Иако њихово примарно образовање није везано за српски језик, учешће у настави српског као страног језика резултат је специфичних професионалних околности – живота у иностранству, рада у мултикултурним срединама и додатне обуке у области методике наставе српског као страног језика. Резултати истраживања у потпуности се поклапају са запажањима до којих су раније дошли Ранко Бугарски (1984), Никола Кремзер (1984), Милорад Дешић (2006) и Александар Новаковић (2022). Ова чињеница указује на флексибилност образовног профила предавача и на постојање потребе за интердисциплинарним приступом у обуци и ангажовању наставног кадра. Подаци добијени анализом радног стажа испитаника указују на разнородну структуру предавача српског као страног језика, с обзиром на дужину њиховог искуства у овој области. Највећи број анкетираних, њих 17 од укупно 50 (34%), припада групи са једном до три године радног искуства. Овај податак може се тумачити као показатељ релативне новине и све већег интересовања за област наставе српског као страног језика, која у последњој деценији добија на значају, како у академским круговима, тако

2 Упитник је доступан на следећој веб-адреси: <https://forms.gle/qUoYdocEcLfwKJoy5>.

и на дигиталном тржишту едукације. За њима следи група од 15 испитаника (30%) са радним искуством од четири до седам година, што указује на значајан проценат предавача који су у професији довољно дуго да стекну дубљи увид у методику и динамику наставе, али који су и даље отворени за иновације и нове облике наставног ангажовања, попут онлајн-наставе. Испитаници са више од седам година искуства, њих 12 (24%), представљају најискуснији део узорка и могу се посматрати као носиоци професионалне стабилности и континуитета на пољу наставе српског као страног језика. Осим наведених, предавачи који имају мање од једне године искуства чине најмању групу у узорку – 6 испитаника (12%). Иако бројчано мањи, управо они указују на потенцијал за даљи развој ове наставне области. Многи од њих ангажовани су преко онлајн-платформи и улазе у наставни процес кроз флексибилне, неретко аранжмане у статусу „фриленсера”, што додатно потврђује утицај дигиталног окружења на кадровску структуру у овој области. Расподела испитаника према институцији у којој реализују наставу српског као страног језика показује да се ова образовна делатност у највећој мери одвија ван универзитетског система. Наиме, само један испитаник (2%) изјавио је да часове изводи у оквиру универзитета. Највећи број предавача, њих 24 (48%), ради у приватним школама и језичким центрима. Овај сегмент наставе карактерише висока флексибилност, динамика рада са различитим узрастима и профилима полазника, као и све већа дигитализација наставног процеса.³ Значајан проценат испитаника – њих 15 (30%) – ангажован је на институтима за српски језик и културу, у земљи и иностранству. Ове институције обично делују у оквиру културне дипломатије или као део универзитетских програма и лектората у иностранству, па улога предавача често обухвата и елементе интеркултурне комуникације и промоције српске културе. Преосталих 10 испитаника (20%) наставу изводи у другим контекстима – као фриленсери путем глобалних платформи (као што су *Preply*, *iTalki*, *AmazingTalker*), у оквиру хуманитарних, миграционих или културних програма, или кроз сарадњу са организацијама које се баве интеграцијом странаца у српско друштво. Ова разноврсност сведочи о ширини поља рада и могућностима професионалног деловања изван формалних институција.

Анализа добијених података показује да се настава српског као страног језика у савременом контексту превасходно реализује у онлајн-учионици, која са собом доноси одређене разлике у односу на традиционалну учионицу. „Главна разлика између традиционалне учионице и дигитализоване или пројектне наставе лежи у субјекту, јер је у традиционалној учионици то наставник, док се у дигитализованој учионици пажња усмерава првенствено на студента и његове потребе” (Маринковић 2023: 367). Чак 38 од укупно 50 испитаника (76%) изјавило је да са странцима ради искључиво путем интернета, што недвосмислено указује на доминантну позицију онлајн-наставе у овој области. Овај податак одражава не само утицај технолошког напретка и глобализације, већ и све већу доступност онлајн-платформи које омогућавају непосредну комуникацију без просторних, временских и административних ограничења. Комбиновани модел наставе, који подразумева повремено одржавање часова уживо,

3 „Друштвено-економске прилике у нашој земљи у последње две деценије утицале су да се њихов број значајно увећа, стварајући на тај начин здраво тржишно окружење у коме њихови оснивачи и запослени предавачи настоје да квалитетом свог наставног рада привуку што више ученика из иностранства” (Новаковић 2025: 54).

али уз доминантно ослањање на дигиталне алате, заступљен је код 9 предавача (18%). Овај приступ се често користи у институцијама које поседују техничке и кадровске капацитете да омогуће хибридни модел наставе, али и у приватној пракси, где се ученици физички налазе у истој држави као и наставник. Најмањи број испитаника – свега 3 (6%) – изјавио је да наставу реализује искључиво у конвенционалној учионици.⁴ Ова чињеница сведочи о значајним променама у педагошкој пракси и технолошким навикама, али и о новим потребама и очекивањима полазника, који све чешће бирају онлајн-формате као ефикасније, приступачније и временски флексибилније облике учења. Оваква расподела указује на снажан тренд дигитализације наставе српског као страног језика и истиче потребу за даљим усавршавањем дигиталних компетенција предавача,⁵ као и за развојем квалитетних електронских наставних материјала. Подаци добијени на основу одговора испитаника указују на то да је онлајн-настава српског као страног језика за многе предаваче постала свакодневна професионална пракса. Наиме, 21 од укупно 50 анкетираних наставника (42%) изјавило је да свакодневно држи онлајн-часове, што указује на висок степен укључености у виртуелно наставно окружење и постојање сталне, често индивидуализоване наставне динамике. Знатан број предавача – њих 17 (34%) – реализује онлајн-наставу неколико пута недељно, што се често поклапа са флексибилним распоредом рада у приватним школама или путем онлајн-платформи. Овај ниво фреквенције омогућава одржавање континуитета у раду са полазницима, а истовремено пружа и простор за припрему наставних садржаја и саморефлексију. Онлајн-часове једном недељно одржава 7 испитаника (14%), што се у највећем броју случајева односи на предаваче који имају ограничено радно време у овој области. Најмањи број анкетираних – свега 5 (10%) – изјавио је да часове држи повремено. Ова група обично укључује предаваче који се српским као страним баве као додатном делатношћу или повремено преузимају ангажмане у зависности од актуелне понуде и интересовања ученика. Оваква расподела показује да је онлајн-настава за многе предаваче постала не само регуларан облик рада, већ и главни извор професионалне активности, што додатно наглашава значај дигиталног описмењавања, техничке опремљености и педагошког прилагођавања новим образовним околностима. У вези са тим, предавачи српског као страног језика показали су разноврсност у интензитету одржавања онлајн-наставе. На основу добијених одговора можемо закључити да највећи број предавача (око 40%) држи између 10 и 15 онлајн-часова недељно, што указује на полупуни или пуни радни ангажман у виртуелном окружењу. Око 30% испитаника изјавило је да недељно реализује између 5 и 10 часова, што често представља део флексибилног уговора са онлајн-платформама или допунску делатност поред других професионалних обавеза. Мањи број предавача (око 20%) изјавио је да има мање од 5 часова

4 Настава у виртуелној учионици разликује се од наставе у конвенционалној учионици у више битних аспеката, који утичу како на динамику часова, тако и на педагошки приступ. Пре свега, физички простор учионице је замењен дигиталним окружењем, што доноси изазове у комуникацији и интеракцији. У виртуелној учионици, предавач и полазници немају непосредан контакт, што ограничава могућност читања невербалних сигнала и утиче на осећај блискости и ангажованости.

5 Добринка Кузмановић (2017) дигиталне компетенције / дигиталну писменост препознаје као једну од осам кључних компетенција за целоживотно учење и развој у данашњем, глобалном, информационом и дигитализованом друштву.

недељно, док свега неколико наставника (око 10%) ради више од 20 часова недељно, што говори о интензивном, свакодневном раду са полазницима. Већина испитаника изјаснила се да наставу српског као страног језика реализује у онлајн-учионици из више разлога који су углавном повезани са практичним предностима таквог вида наставе. Као један од најчешћих мотива предавачи истичу веће могућности за запошљавање, јер им интернет омогућава да раде са полазницима широм света: *Интернет ми је омогућио да радим са студентима из САД, Канаде и Немачке, што не бих могао у традиционалним условима и околностима.*⁶ Други важан разлог односи се на флексибилност у погледу времена и простора. Онлајн-настава омогућава предавачима да организују часове из свог дома, без потребе за физичким присуством у институцијама, што многим омогућава лакше усклађивање професионалних и приватних обавеза: *Онлајн-настава ми омогућава да предајем од куће и прилагодим термине својим породичним обавезама.* Неки испитаници указују и на чињеницу да се већина њихових полазника налази у иностранству, па је овај облик наставе практично једини могућ. Притом, у неким случајевима предавачи реализују часове преко интернета јер је то модел рада који захтева институција у којој су запослени: *Приватна школа у којој радим већином организује наставу преко интернета.* Поред тога, део предавача сматра да онлајн-настава отвара могућност да се ради са више полазника истовремено, нарочито уколико је реч о групној настави, која обухвата ученике из различитих временских зона. За неке, онлајн-настава представља и значајан додатни извор прихода, док појединци истичу и интересовање за нове технологије и дигиталне алате у настави као личну мотивацију за овакву форму педагошког рада.

У одговорима на питање о платформама које користе за извођење наставе српског као страног језика, већина испитаника навела је платформу *Zoom* као први избор. Чак 72% предавача изјаснило се да *Zoom* користи редовно, уз образложење да се ова платформа показала као најпоузданији и најфункционалнији алат за потребе језичке наставе, пре свега због стабилности везе, једноставног интерфејса и интегрисаних функционалних могућности снимања часова, дељења екрана, рада у групама и коришћења виртуелне табле: *Zoom ми омогућава да брзо и лако организујем интерактивне часове, чак и са већим бројем полазника.*⁷ Осим *Zoom*-а, 18% испитаника користи и *Google Meet*, који се често наводи као алтернатива уколико полазници већ користе *Gmail* налоге или када је у питању једноставнија организација кратких индивидуалних сесија. *MS Teams* користи 10% анкетираних, углавном у институцијама које овај алат примењују у оквиру интерне организације рада. Већина предавача сматра да онлајн-форма наставе омогућава квалитетну интеракцију са полазницима, али уз одређене услове и ограничења. Они који су одговорили са „да” наглашавају предности модерних платформи које пружају могућност коришћења видео и аудио комуникације, интерактивних алата и групних активности: *Кроз Zoom и сличне алате могу брзо да радим, представљам мишљења и добијам повратне информације, што многу доприноси динамици часа.* Испитаници који су одговорили „делимично” об-

6 Александар Новаковић (2023: 131) указује на две етапе развоја професионалне каријере предавача српског као страног језика на интернету: 1. ангажовање у приватној школи или компанији на интернету и 2. самостално проналажење кандидата коришћењем различитих модалитета оглашавања.

7 Више информација о функционалности наведене платформе прочитати у: Новаковић 2021.

јашњавају да, иако је интеракција могућа, она није увек на нивоу који се остварује у класичној учионици. Најчешће се као препрека наводи недостатак невербалних знакова и повремена техничка ограничења: *Интеракција је присутна, али је понекад осећај дисциплине јак и ипак је проценити стварни ниво разумевања код ученика.* Они који су одговорили „не” наводе техничке проблеме, недостатак визуелне повратне информације и слабу мотивацију полазника као главне разлоге за лошију интеракцију. Уз наведено, испитани предавачи истичу да наставу српског као страног језика не реализују искључиво преко видео-платформи као што су *Zoom* или *Google Meet*, већ да значајан број часова одржавају и путем специјализованих онлајн-сервиса за учење језика. Најчешће поменута платформа јесте *Preply*, коју користи 10% анкетираних предавача, наглашавајући да ова платформа омогућава лаку повезаност са великим бројем полазника широм света, као и прегледан систем заказивања и наплате часова. На другом месту налази се *iTalki*, који користи 6% испитаника, најчешће као допуну већ постојећим облицима наставе. Како неки одговори указују, ова платформа је погодна за индивидуалну наставу и често је избор оних који предају почетницима. *AmazingTalker* користи мањи број предавача – 2%, углавном оних који имају вишегодишње искуство у онлајн-настави и добро познају азијско тржиште, с обзиром на то да је платформа тамо веома популарна.⁸

Један од централних аспеката анализе онлајн-наставе српског као страног језика тиче се изазова са којима се предавачи суочавају у свим фазама рада – од планирања и припреме до саме реализације часова. Реч је о изазовима који не припадају искључиво техничкој сфери, већ се често преплићу са педагошким, психолошким, па и организационим тешкоћама. Планирање наставе у онлајн-окружењу често је условљено факторима који нису у потпуности под контролом предавача. Неки од испитаника указују да је тешко предвидети динамику часа када се полазници налазе у различитим временским зонама, што понекад доводи до „измештања личног ритма и продужења радног дана”. Такође, непредвиђене промене термина, честе у онлајн-настави, компликују планирање наставних целина и постепену изградњу језичких структура. Када је реч о припреми часова, већина анкетираних истиче да она изискује више времена него при традиционалној настави. Време потребно за припрему онлајн-часа српског као страног језика варира и зависи од више фактора, али највећи број испитаних предавача – 18 од укупно 50 (36%) – у просеку издваја од 30 до 60 минута за припрему једног часа. Ово време обухвата прилагођавање наставних материјала, осмишљавање активности, као и припрему мултимедијалних садржаја. Тринаест наставника (26%) наводи да за припрему једног часа издваја више од 60 минута, нарочито када је реч о специфичним темама, нижим језичким нивоима или ученицима који захтевају додатну подршку. Ови предавачи често сами креирају наставне материјале или прилагођавају постојеће ресурсе, што захтева више времена. Дванаест испитаника (24%) припрема час у краћем временском оквиру, до 30 минута, најчешће када раде са дугогодишњим ученицима или користе већ устаљене и проверене материјале. Оваква ефикасност често долази са искуством и добром организацијом. Уз наведено, седам предавача (14%) истиче да време припреме зависи

8 О могућностима коришћења платформе *Preply* у настави српског као страног језика прочитати у: Новаковић, Јахимовић 2023.

од теме, нивоа и структуре часа, што указује на потребу за флексибилношћу и индивидуалним приступом сваком часу. Потреба за креирањем дигиталних материјала, прилагођавањем постојећих наставних средстава и проналажењем мултимедијалних садржаја који могу да одрже пажњу полазника, један је од најчешће навођених изазова: *Сваки материјал морам да дигитализујем, прерадим или адаптирам за екран и то понекад одузме више времена него сам час*. Резултати истраживања показали су да у онлајн-настави српског као страног језика наставници користе разноврсне материјале како би подржали активну, занимљиву и прилагођену наставу у виртуелном окружењу. Најчешће се користе пе-де-еф документи и различите апликације. Чак 42 од 50 предавача (84%) користи ову врсту материјала. Интерактивне презентације, посебно оне креиране у PowerPoint-у, Canva-и или Google Slides-у, користи 36 предавача (72%), будући да омогућавају визуелно динамичну и структурисану наставу. Оне су посебно популарне код предавача који подучавају на нижим нивоима и/или желе да подстакну визуелно памћење. Аудио и видео материјали заузимају значајно место у настави, јер омогућавају развијање вештина слушања, изговора и разумевања. Њих користи 33 наставника (66%), најчешће у виду кратких дијалога, филмских исечака, подкаста или снимљених лекција. Употреба електронских интерактивних уџбеника је нешто мање распрострањена – користи их 22 предавача (44%), углавном када се ради у институцијама које препоручују или обезбеђују такве ресурсе. Неки предавачи напомињу и ограничења оваквих уџбеника, посебно у погледу интерактивности и могућности адаптације. Мобилне апликације као допуна настави (нпр. Quizlet, Duolingo, Wordwall, Kahoot) користи 20 испитаника (40%), и то у сврху увећања речника или систематизације граматике изван самог часа, као део домаћих задатака или индивидуалне вежбе. Најзад, сопствене материјале – креиране у складу са потребама ученика – користи велики број наставника, чак 39 (78%), наглашавајући значај прилагођавања садржаја конкретној групи, нивоу, интересовањима и контексту у којем уче српски језик.

Већина предавача српског као страног језика оцењује своју дигиталну компетенцију као високу или просечну, што одражава ниво познавања и употребе различитих дигиталних алата и платформи у настави: *Смајрам да добро владам њајџформама као што су Zoom и Google Meet, као и алатима за креирање интерактивних материјала, али увек постоји простор за усавршавање*. Око трећине испитаника оцењује своје дигиталне вештине као просечне, наглашавајући потребу за додатним обукама и упознавањем савремених технологија: *Иако успешно организујем часове, неретко ми недостигаје знање о новим апликацијама и софтверу који би ми помогли у одизању квалитета наставе*. Мали проценат предавача признаје да имају ниску дигиталну компетенцију, што је најчешће последица ограниченог искуства са технологијом или недостатка адекватне подршке: *Понекад ми је тешко да се снађем у њиховом са техничким проблемима и новим њајџформама, што утиче на квалитет извођења часова*. У вези са тим, истраживање је показало да предавачи српског као страног језика дигиталне компетенције стичу кроз факултетско образовање и различите обуке. Већи број испитаника навео је да је основе дигиталне писмености усвојио током студија, пре свега на факултету, где су у неким предметима упознавали техничке алате и платформе за учење: *Факултет нам је пружио основна*

знања о коришћењу рачунара и интернета, али није било посебних курсева за онлајн-наставу. Значајан број предавача је нагласио да су највише научили кроз самостално усавршавање и експериментисање са различитим платформама, али и путем праћења туторијала на интернету, видео-записа на Јутјубу и онлајн-курсева: *Већину дијигиталних вештина сам стекла самостално, користећи онлајн-материјале и користећи различите алате у пракси.* Међутим, има и оних који се ослањају на колеге и професионалне мреже за подршку и размену искустава: *Често размењујемо савете и материјале међу колегама, што је важан извор учења.* На основу наведеног може се закључити да је дигитална писменост препозната као кључни елемент успешне онлајн-наставе, а предавачи изражавају спремност за континуирано усавршавање и професионални развој у овом домену.

Сам ток реализације наставе праћен је низом потенцијалних проблема. На првом месту, многи су указали на техничке сметње: слаб интернет, прекиди у вези, проблеми са платформама, различит степен дигиталне писмености код полазника. Ови фактори неретко доводе до фрагментираности часа и губитка континуитета: *Технички проблеми код полазника неретко нас бацају неколико корака уназад – изгубимо време, фокус и понекад мотивацију.* Не треба занемарити ни психолошке и комуникацијске баријере. Више испитаника навело је да им у онлајн-настави недостаје спонтана комуникација, невербални сигнали и непосредна интеракција са полазницима. То посебно долази до изражаја у раду са почетницима, где је ослоњеност на израз лица, гестове и интонацију од суштинског значаја: *Не могу да препознам када полазник не разуме – камера није увек укључена, неки не говоре ако их не прозовеш.⁹* Већина предавача сматра да је повезаност са полазницима у онлајн-настави мања у поређењу са наставом уживо. Они који су заокружили „мања повезаност“ истичу да физичко присуство у учионици омогућава боље читање невербалне комуникације, непосредније реакције и дубљи емотивни контакт: *Недостатак таквог непосредног контакта и атмосфера која се ствара у учионици, што се теже преноси путем екрана.* Међутим, поједини предавачи сматрају да је повезаност у онлајн окружењу приближно иста као у класичној настави. Они наглашавају да добре техничке платформе и интерактивни алати могу надоместити недостатак физичке близине и омогућити

9 У контексту онлајн-наставе српског као страног језика, употреба камере игра значајну улогу у одржавању педагошке интеракције и изградњи односа између наставника и полазника. Већина предавача наводи да током сваког часа користи камеру, јер сматрају да је визуелни контакт важан за стварање поверења и осећаја присуства у виртуелној учионици. Ова пракса присутна је код 58% испитаника. Одређен број наставника, њих 26%, камеру укључује само у уводном делу часа или у специфичним ситуацијама, на пример приликом објашњавања граматичких садржаја или током разговора један на један. У овим случајевима нагласак је више на садржају него на визуелној комуникацији. Камеру ретко користи 12% испитаника, и то углавном из техничких разлога, као што су слаба интернет конекција или ограничени технички услови. Само 4% предавача никада не користи камеру, сматрајући да и без ње могу постићи добру динамику часа, користећи друге облике визуелне подршке, попут презентација и дигиталне табле. Са друге стране, уочена је знатно мања учесталост употребе камере код полазника. Иако неки наставници напомињу да ученици радо укључују камере у интерактивнијим сегментима часа, већина истиче да се камера најчешће користи повремено или ретко. Тек мали број предавача тврди да ученици увек имају укључену камеру, док већина примећује да се она укључује спорадично – најчешће приликом вежби говорења или провере разумевања. Подаци показују да само 18% ученика редовно користи камеру, 44% то чини повремено, 24% ретко, а 14% уопште не укључује камеру током часа.

квалитетну комуникацију: *Уколико се час добро организује и користе сви доступни ресурси, разлика у повезаности није значајна.* Уз све наведено, део предавача указује и на свеприсутно осећање изолације, професионалне усамљености и мањка размене искустава са колегама. Дакле, онлајн-настава, упркос својим предностима, захтева додатну енергију, концентрацију и самодисциплину, како од стране предавача тако и од стране полазника. У организовању онлајн-наставе, ефикасно заказивање часова представља важан сегмент професионалног ангажмана. Већина испитаних предавача изјавила је да користи неки систем за заказивање термина, како би се избегле временске колизије, посебно у раду са полазницима из различитих временских зона. Најчешће се користе уграђени календарски системи као што су *Google Calendar*. С друге стране, мањи број наставника не користи додатне системе за заказивање, већ се ослања на традиционални начин комуникације путем електронске поште или директне размене порука са студентима. Ипак, и они наводе да би у будућности могли променити праксу, уколико се број индивидуалних полазника повећа или се усложне облици ангажмана. У вези са тим, један од значајних изазова у онлајн-настави српског као страног језика, који је више пута истакнут од стране испитаника, односи се на усклађивање часова с полазницима који живе у различитим временским зонама. Највећи број анкетираних предавача оценио је да временске разлике умерено утичу на њихов радни распоред, често доводећи до одступања од уобичајеног дневног ритма, нарочито када је реч о студентима из Источне Азије или Северне Америке.¹⁰ Значајан део наставника је истакао да ове временске разлике знатно отежавају организовање наставе, нарочито у случајевима када се часови морају држати у раним јутарњим или касним вечерњим сатима, што утиче и на продуктивност и на приватни живот. Са друге стране, нешто мањи број испитаника сматра да временске зоне имају незнатан утицај на њихов рад, што је најчешће везано за рад са полазницима из европских земаља. Најмањи број предавача изјавио је да нема никаквих потешкоћа, наводећи да имају могућност да самостално бирају време рада или да већином држе наставу у оквиру једне временске зоне.

Број ученика у онлајн-групама за наставу српског као страног језика значајно варира, али подаци добијени истраживањем показују да највећи број предавача – њих 28 (56%) – ради индивидуално, односно са једним учеником по часу. Овакав приступ најчешће се бира због могућности да се часови у потпуности прилагоде потребама, интересовањима и језичком нивоу полазника. Индивидуални часови омогућавају непосреднији контакт, динамичнију интеракцију и већу флексибилност у распореду. Четрнаест испитаника (28%) изјавило је да најчешће ради у мањим групама од 2 до 4 ученика. Овакав облик наставе често омогућава добро уравнотежену динамику часа,

¹⁰ Рад током викенда представља један од начина на који се предавачи прилагођавају глобалном карактеру онлајн-наставе српског као страног језика. Највећи број анкетираних изјавио је да понекад држе часове и викендом, нарочито када полазници живе у удаљеним временским зонама и када је једино тада могуће остварити временски преклоп. Овај тип распореда обично није сталан, већ варира у зависности од броја студената, њихове доступности и динамике курса. Одређени број наставника је навео да редовно ради и викендом, што често доживљавају као неопходан компромис у слободној пракси предавања. За њих је викенд прилика да прилагоде наставу полазницима из САД, Канаде или Аустралије, који не могу присуствовати часовима у току радних дана по српском времену. Насупрот томе, мањи број испитаника изјавио је да не ради викендом, инсистирајући на одржавању радне рутине која подразумева слободне викенде и избегавање преклапања са личним обавезама.

јер полазници имају довољно простора за говор, али се истовремено подстичу на интеракцију са другима. Седморо наставника (14%) навело је да реализује наставу у групама од 5 до 8 ученика. Иако оваква организација може бити ефикасна, нарочито у институционалним условима, наставници истичу да је неопходно пажљиво структурисати час како би сви ученици добили довољно простора за активно учење. Најмањи број, само један испитаник (2%), изјавио је да држи часове у групама већим од осам полазника, што је, према већини предавача, мање пожељан модел због ограничене индивидуалне пажње коју је могуће посветити сваком ученику.

Резултати истраживања су нам такође показали да већина испитаника сматра да онлајн-форма има значајан потенцијал за дугорочну примену у настави српског као страног језика, истичући њене бројне предности као што су приступачност, флексибилност и могућност досезања ученика широм света: *Онлајн-настава омогућава да се наставни процес прилагоди потребама савремене доба и различитим локацијама, што је велика предност у глобалном контексту*. Кључне мере за унапређење онлајн-наставе српског као страног језика, према исказима предавача, обухватају неколико важних аспеката. Пре свега, препоручује се континуирана стручна обука наставника ради усавршавања дигиталних компетенција и бољег сналажења у коришћењу различитих платформи и алата. Такође, постоји очигледна потреба обезбеђивања квалитетних и разноврсних дигиталних наставних материјала који су прилагођени различитим нивоима знања и специфичностима онлајн-окружења. Неопходна је и подршка у виду техничких ресурса и сервисне помоћи, како би се минимизирали технички проблеми током наставе. Препоручује се јачање интерактивности часова кроз иновативне методе и алате, што би повећало мотивацију и ангажовање полазника. На крају, остваривање боље комуникације и умрежавање међу предавачима може омогућити размену искустава, ресурса и добрих пракси, што је драгоцено за развој и унапређење онлајн-наставе српског као страног језика.

Закључак

Нема сумње да је онлајн-настава српског као страног језика у последњој деценији прерасла из допунског облика наставне праксе у озбиљан и свеприсутни модел образовне реалности. На основу података добијених од педесет испитаника – предавача који имају непосредно и актуелно искуство у реализацији онлајн-наставе – могу се извући бројни релевантни закључци о предностима, ограничењима и развојним потенцијалима овог облика наставе. У исто време, могу се идентификовати и конкретне мере које би могле допринети даљем унапређењу квалитета и одрживости наставе у виртуелном окружењу. Један од најзначајнијих увида односи се на високу заступљеност индивидуалних часова, што указује на доминантно флексибилан и персонализован приступ у онлајн-формату. Платформе као што су *Zoom*, *Google Meet* и *MS Teams* омогућиле су предавачима релативно једноставан технички приступ, али из одговора испитаника јасно произилази потреба за боље оптимизованим, стандардизованим и педагошки прилагођеним платформама специфично намењеним настави српског као страног језика. С тим у вези, значајан број наставника исказује потребу за развојем ресурса који би били прилагођени различитим нивоима знања, комуникационим потребама и типовима активности у онлајн-настави – дидактички

интегрисане интерактивне вежбе, адаптивни онлајн-уџбеници, игре за учење и мултимедијални садржаји. Посебну пажњу заслужују изазови који се појављују током планирања, припреме и реализације часова. Иако је приметно да наставници улажу различито време у припрему једног часа, бројни одговори указују на то да припрема често подразумева и адаптацију садржаја за виртуелно окружење, као и креирање материјала од почетка, с обзиром на то да понуда готових ресурса на српском језику није довољна. Уз то, као кључне потешкоће идентификоване су техничке баријере, мањак мотивације код неких полазника, као и смањена могућност за директну интеракцију и праћење невербалних знакова. Истовремено, подаци указују на висок степен адаптације предавача новим условима: већина је развила високу дигиталну компетенцију, било самосталним учењем, било кроз факултетске курсеве и обуке. Ово потврђује спремност стручњака за наставу српског као страног језика да одговоре на изазове савременог доба и да буду носиоци трансформације у наставној пракси. Ипак, та спремност мора бити праћена системском подршком: институционалном валоризацијом онлајн-наставе, признавањем специфичности овог формата и подстицањем континуираног професионалног усавршавања у области дигиталне педагогије. У вези с тим, неколико предлога које су изнели испитаници заслужују посебну пажњу, а међу њима су: организовање специјализованих онлајн-обука за наставнике, развој централизоване платформе са збиркама материјала за различите нивое и циљеве наставе, систематизација најбољих припрема у области српског као страног језика, као и оснивање онлајн-заједница за размену искустава и подршку. Предузимање таквих мера не би само подигло квалитет наставе, већ би допринело оснаживању наставничке заједнице и бољем интернационалном позиционирању наставе српског као страног језика. Такође, одговори на питања о будућности онлајн-наставе указују на општи оптимизам, јер већина предавача верује у дугорочни потенцијал ове форме, под условом да се настави са улагањем у квалитет наставе, развој ресурса и подршку предавачима. У светлу глобалне дигитализације и растуће мобилности студената, онлајн-настава представља трајну компоненту образовања, а не привремени тренд. Управо је зато од суштинске важности да се системски гради инфраструктура која ће обезбедити не само техничке услове, већ и педагошки смисао, методолошку доследност и културну релевантност наставе српског као страног језика у дигиталном добу.

Цитирана литература

- Вељковић Станковић, Драгана (2007). Примена интернета у настави страног језика. У М. Дешић (ур.), *Српски као страни језик у теорији и пракси*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 185–194.
- Дешић, Милорад (2003). Српски језик као страни данас. У П. Вучковић (ур.), *Педесет година Института за стране језике: 1953–2000*. Београд: Институт за стране језике, 63–67.
- Дешић, Милорад (2006). Образовање наставника српског језика као страног, у: Ј. Вучо (ур.), *Настава језика у реформи образовања*, Никшић: Филозофски факултет, 126–129.
- Кузмановић, Добринка (2017). Емпијска провера конструкта дигиталне писмености и анализа предиктора постигнућа (одбрањена докторска дисертација). Београд: Филозофски факултет.

- Маринковић, Милица (2023). Савремене технологије и онлајн лекторат у настави српског језика. *Научни састајанак славистија у Вукове дане*, 52/1, 365–373.
- Миљковић, Милица (2020). Srpski online – nove mogućnosti za učenike i nastavnike. У В. Крајишник (ур.), *Српски језик као сирани у теорији и пракси IV*. Београд: Филолошки факултет, 487–500.
- Николић, Милка (2020). Библиографија српског као страног језика (1991–2018). У: В. Крајишник (ур.), *Српски језик као сирани у теорији и пракси IV*. Београд: Филолошки факултет, 593–623.
- Новаковић, Александар (2018). Изазови времена пред уџбеничким комплетом за учење српског језика – компаративни приступ мобилним апликацијама за учење енглеског језика. У З. Пауновић и Ж. Милановић (ур.), *Контексти 4*. Нови Сад: Филозофски факултет, 323–340.
- Новаковић, Александар (2021). *Полифункционалности уџбеничкој комилеија у настави српској као сираној језика* (докторска дисертација). Ниш: Филозофски факултет.
- Новаковић, Александар (2021). Функционалност електронских интерактивних платформи у онлајн настави. *Настава и васпитање*, 70(1), 105–125.
- Новаковић, Александар (2022). *Увод у методiku наставе српској као сираној језика*. Ниш: Филозофски факултет.
- Новаковић, Александар (2023). Библиографија радова из области методике наставе српског као страног језика (2018–2022). *Живи језици*, 43(1), 181–195.
- Новаковић, Александар (2023). Савети искусних предавача о могућностима проналажења ученика заинтересованих за учење српског као страног језика. *Evkonuv*, 19, 127–140.
- Новаковић, Александар (2024). Запажања о настави српског као страног језика на почетку треће деценије XXI века. *Philologia Mediana*, 16, 861–870.
- Новаковић, Александар (2024). Онлајн-ресурси у настави српског као страног језика. *Школски час*, год. XLII, др. 2, 3–14.
- Новаковић, Александар (2025). Место приватних школа у настави српског као страног језика. *Годишњак за педагогију*, 10(1), 51–63.
- Новаковић, Александар, Јаћимовић, Јована (2023). Радне биографије предавача српског као страног језика на онлајн-платформи Препли. *Годишњак за српски језик*, 21, 41–56.
- Спасић, Наташа (2024). Предности и недостаци вештачке интелигенције у настави (српског као) страног језика. *Лингвометодика*, 1, 81–98.
- Суботић, Љиљана, Бјелаковић, Исидора (2011). *Hook up!* – Платформа за учење страних језика. У В. Крајишник (ур.), *Српски као сирани језик у теорији и пракси II*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 281–287.
- Суботић, Љиљана, Дражић, Јасмина (2011). Информатичко-програмска решења за конципирање онлајн курса српског језика. У В. Крајишник (ур.), *Српски као сирани језик у теорији и пракси II*. Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 297–303.

- Bugarski, Ranko (1984). Pregršt pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku. У Р. Vučković (ур.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Београд: Institut za strane jezike, 17–22.
- Dešić, Milorad (1990). Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog: dosadašnja iskustva i naredni zadaci. У *Učenje jezika, komunikativni pristup i obrazovanje nastavnika*. Novi Sad: Institut

za strane jezike i književnosti, 233–237.

Krajišnik, Vesna (1992). Bibliografija jugoslovenskih radova o srpskohrvatskom jeziku kao stranom (1960–1990). *Živi jezici*, XXXIV–XXXV/1–4, 184–203.

Kremzer, Nikola (1984). Didaktičko-metodski aspekt nastave srpskohrvatskog kao stranog. U P. Vučković (ur.), *Okrugli sto „Srpskohrvatski jezik kao strani”*. Beograd: Institut za strane jezike, 29–33.

Aleksandar M. Novaković

ONLINE TEACHING OF SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: EXPERIENCES, CHALLENGES, AND POSSIBILITIES

Summary

This paper explores teachers' perspectives on online teaching of Serbian as a foreign language, with the aim of providing a clearer understanding of its core characteristics and potential for further development. The research was conducted in August 2025 and included a sample of 50 instructors from various institutions in Serbia and abroad. The study employed a descriptive method with a questionnaire-based technique. The results reveal a wide range of teacher experiences, from enthusiastic support for the digital model to notable difficulties in adapting to the online environment. The most frequently mentioned advantages of online instruction include flexibility, accessibility, and the possibility of individualized approaches, while the most common obstacles are technical difficulties, reduced interaction, and insufficient institutional support. A particular strength of the study lies in the detailed observations provided by teachers regarding teaching platforms, class organization, digital resources, and perspectives for further improvement of this mode of instruction. The findings highlight the need for systematic teacher training, the development of specialized digital materials, and a clearer institutional framework to support online teaching of Serbian as a foreign language.

Keywords: Serbian as a foreign language, online teaching, educational technology, digital platforms, teaching challenges